

نگرشی بر قوانین پولی و بانکی کشور

مقدمه

علیرغم شروع بانکداری ملی در ایران در سال ۱۳۰۴ (سال تاسیس بانک پهلوی قشون) کشور تا سال ۱۳۲۵ فاقد مقررات پولی و بانکی مناسبی بود. در این سال اولین مقررات بانکی تحت عنوان "تصویب نامه ناظر بر عملیات بانکی" تهیه و به تصویب هیئت دولت رسید.

در سال ۱۳۳۴، نخستین قانون بانکداری کشور مورد تصویب کمیسیونهای مشترک مجلسین قرار گرفت و برای اولین بار قانون خاصی برای تشکیل بانک و عملیات بانکداری وضع گردید. همچنین در تاریخ هفتم خرداد ماه ۱۳۳۹ لایحه ای تحت عنوان قانون بانکی و پولی کشور به تصویب کمیسیونهای مشترک مجلسین وقت رسید و برای اجرا بطور آزمایشی به مدت ۵ سال به دولت ابلاغ شد که تا اوایل سال ۱۳۵۱ مبنای قانونی فعالیتهای پولی و بانکی بود (۱). لازم به یادآوری است که برطبق این قانون، بانک مرکزی ایران، تاسیس شد و وظایف بانکداری مرکزی که تا آن زمان برعهده بانک ملی ایران بود، از بانک مذکور منتزع و به بانک مرکزی واگذار گردید (۲).

در ۱۸ تیر ماه ۱۳۵۱، قانون پولی و بانکی کشور به تصویب قوه مقننه رسید. در حال حاضر این قانون در حدی که معاینه با قوانین جاری (بخصوص قانون عملیات بانکی بدون ربا) نباشد، معتبر است. نظر به اینکه بحث اصلی در این مقاله در خصوص قوانین پولی و نارسائیهای آن می باشد، لذا لازم است به اجزای تشکیل دهنده این قوانین اشاره شود.

۱- ماه خذ شماره ۷ - صفحات ۳-۱۸۲

۲- از سال ۱۳۶۷ تا سال ۱۳۱۰ بانک ساهی که یک بانک انگلیسی بود، امتیاز نشر اسکناس را در اختیار داشت و از سال ۱۳۱۰ تا سال ۱۳۳۹ بانک ملی ایران علاوه بر نقش بانک تجاری و وظیفه بانکداری مرکزی را نیز ایفا نمود.

قانون پولی و بانکی کشور از سه قسمت پول، بانک مرکزی و بانکداری تشکیل شده است. در قسمت اول، واحد پول ایران، رابطه آن با طلا و ارز و مسایل مرتبط با آن مطرح شده است. همچنین در این بخش، ترکیب و ویژگیهای پشتوانه اسکناسهای منتشر شده عنوان شده است. در قسمت دوم، به اهداف بانک مرکزی، وظایف و اختیارات آن، ابزارهای سیاست پولی، ارکان بانک مرکزی و وظایف هر یک از ارکان و اعضای تشکیل دهنده آن اشاره شده است. در قسمت سوم، شرایط تأسیس بانکها و نحوه فعالیت آنها، ترتیب انحلال و ورشکستگی بانکها و مقررات کیفری و انتظامی مطرح شده است.

در شهریور ماه ۱۳۶۲ به منظور حذف ربا از فعالیتهای بانکی، لایحه عملیات بانکی بدون بهره (ربا) به تصویب قوه مقننه رسید. قانون مذکور از پنج فصل تشکیل شده است. فصل اول به اهداف و وظایف نظام بانکی در جمهوری اسلامی ایران اختصاص دارد. فصل دوم به تجهیز منابع پولی می پردازد و اسکانل مجاز قبول سپرده توسط بانکها را مطرح می نماید. فصل بعدی به نحوه اعطای تسهیلات بانکی بر اساس شرع مقدس اسلام اختصاص دارد و به شیوه های مختلف اعطای تسهیلات اشاره می کند. فصل چهارم، ضمن اشاره به فرآیند تصویب سیاست پولی و اعتباری، ابزارهای سیاست پولی جدید را مطرح می نماید. فصل پایانی قانون، به رابطه بانک مرکزی و سایر بانکها و موسسات و شرکتهای دولتی اختصاص دارد.

حال با توجه به آشنایی مختصر با ساختار کلی قوانین پولی و بانکی کشور که هم اکنون نیز مینای قانونی فعالیتهای پولی و بانکی است، در ذیل به نارسائیهای موجود در این زمینه اشاره می گردد.

نارسائیهای قوانین پولی و بانکی کشور

حدود ۱۹ سال پیش، قانون پولی و بانکی کشور به تصویب قوه مقننه رسید و از آن زمان تا کنون تحولاتی چند در کلیه زمینه ها رخ داده و این تحولات موجب شده است تا بخشهایی از قانون مذکور جوابگوی نیازهای فعلی نباشد و در برخی از موارد بزرگ اهمیت سابق خود را از دست بدهد. در این قسمت چند مورد از نارسائیهای قوانین پولی و بانکی موجود خصوصاً "قانون پولی و بانکی کشور مطرح می گردد. لازم به ذکر است که ترتیب ارائه مطالب تا حد امکان با توجه به اهمیت موضوع و نه ترتیب مطرح شدن آن در قوانین مورد بحث می باشد:

۱ - بر اساس بند "ب" ماده ۱۰ قانون پولی و بانکی کشور، هدف بانک مرکزی، حفظ ارزش پول و موازنه پرداختها و کمک به رشد اقتصادی کشور است. در این مورد مسئولیت مستقیم متوجه شورای

پول و اعتبار است. زیرا براساس قانون، این شورا مسئول اتخاذ تصمیم درباره سیاست کلی بانک مرکزی و نظارت بر امور پولی و بانکی کشور می‌باشد. نکته حائز اهمیت آن است که اکثریت اعضای شورای پول و اعتبار یا معاون وزارتخانه‌های مختلف هستند یا منتصب از سوی وزراء، بدین ترتیب در صورتی تصمیم‌گیریهای شورا در جهت حفظ ارزش پول خواهد بود که نهایتاً هیئت وزیران حفظ ارزش پول را از اهم وظایف خویش قرار دهد. نظر به اینکه در هیچ قانونی، هدف و مسئولیت وزارتخانه‌ها حفظ ارزش پول و ایجاد توازن در پرداختهای خارجی تعیین نشده است، بدین جهت وزارتخانه‌ها به این امور به‌عنوان مسایل درجه اول نمی‌نگرند و غالباً "دریئی تامین منابع بانکی جهت اجرای برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت وزارتخانه‌های مربوط به خود می‌باشند و برای آنها اهدافی چون کنترل تورم در مرحله دوم اهمیت قرار دارد. بدین لحاظ لازم است مسئله استقلال تصمیمات بانک مرکزی از دولت، مورد بازنگری قرار گیرد، مقوله‌ای که به درستی در قانون مذکور دیده نشده است.

لازم به ذکر است که رابطه دولت و بانک مرکزی در کشورهای مختلف، متفاوت است. در بعضی از کشورها بانک مرکزی در برابر مجلس مسئولیت دارد، در برخی دیگر در برابر هیئت وزیران یا وزارت دارائی، در اینجا قصد بر آن نیست که راه مشخصی پیشنهاد گردد، زیرا با توجه به اهمیت موضوع، این مسئله باید مورد بررسی جدی قرار بگیرد تا مشخص شود که شیوه مطلوب برای جمهوری اسلامی ایران کدام است، لیکن نکته‌ای که روشن می‌باشد، این است که وضعیت فعلی مطلوب نمی‌باشد.

۲ - در ارتباط با ترکیب اعضای شورای پول و اعتبار نیز لازم به ذکر است که براساس قانون پولی و بانکی کشور مصوب سال ۱۳۵۱ تعداد اعضای شورا یازده نفر بود و با رای ۶ نفر تصمیمات آن به تصویب می‌رسید. لیکن پس از تفکیک وزارت صنایع و معادن به سه وزارتخانه صنایع، سنگین و معادن و فلزات و همچنین ایجاد وزارت جهادسازندگی، بر تعداد اعضای شورا افزوده شد و به ۱۴ نفر رسید. این تغییرات موجب گردید که نقش دولت در شورای پول و اعتبار بیشتر گردد (۱).

بررسی قانون پولی و بانکی بسیاری از کشورها نشان می‌دهد که این کشورها همانند ایران، دارای شورای سیاستگذاری پولی به عنوان یکی از ارکان بانک مرکزی می‌باشند. اعضای تشکیل دهنده این شوراها عمدتاً به اعتبار تخصص آنها، نه موقعیت شغلیشان تعیین می‌شود و شوراهاى مورد

اشاره بیشتر شورای کارشناسی هستند. دلیل این امر آن است که چنانچه اعضاء به اعتبار موقعیت شعلیشان انتخاب شوند، آنها غالباً به عنوان مدافعین و حامیان وزارتخانه‌ها و سازمانهای متبوع خود عمل می‌نمایند و نه به‌عنوان یک سیاستگذار پولی در سطح کلان، به هر صورت لازم است در مورد شرایط علمی و تجربی اعضای تشکیل دهنده شورای پول و اعتبار بررسیهایی صورت بگیرد.

۳ - بطورکلی عامل زمان نقش مهمی در اثربخشی سیاست پولی دارد. طولانی شدن فرآیند سیاستگذاری و لزوم تأیید سیاست توسط مراجع مختلف موجب می‌گردد که تاخیر داخلی (۱) سیاست پولی افزایش یابد و سیاست در زمان مناسب تاثیر لازم را بر اقتصاد برجای نگذارد. تا قبل از اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا، سیاستهای پولی پس از تنظیم توسط بانک مرکزی، در شورای پول و اعتبار مطرح و در صورت تصویب به مرحله اجرا گذارده می‌شد. به عبارت دیگر شورای مذکور، قوه مقننه سیستم بانکی بشمار می‌رفت. لیکن پس از اجرای قانون فوق‌الذکر، فرآیند تصمیم‌گیری در این زمینه طولانی‌تر شده است و در مواردی دو تا سه ماه بطول می‌انجامد. برای نمونه در ارتباط با اعمال سیاست سقفهای اعتباری (۲)، پس از تنظیم سیاست در بانک مرکزی، شورای پول و اعتبار در مورد آن تصمیم‌گیری می‌نماید، آنگاه سیاست مذکور برای تأیید مجمع عمومی بانک مرکزی (۳) ارسال می‌گردد و نهایتاً "هیئت وزیران در مورد آن تصمیم‌گیری می‌نماید".

۴ - مدت اعتبار حکم رئیس‌کل بانک مرکزی برطبق بند "ب" ماده ۱۹ قانون پولی و بانکی کشور پنج سال است، در حالی که هیئت دولت هر چهار سال یکبار انتخاب می‌شود. دلیل این تفاوت دوره این بوده که اولاً "تغییرات و ترمیم‌ها در هیئت دولت، فعالیتهای بانک مرکزی را که از حساسیت قابل توجهی برخوردار است، تحت‌تاثیر قرار ندهد، ثانیاً"، بانک مرکزی از استقلال نسبی برخوردار گردد. البته به دلیل مکانیزم فعلی انتخاب رئیس‌کل (۴) و قائم‌مقام قانونی او، عملاً "در پی تغییر کابینه، در صورت تمایل هیئت وزیران، رئیس‌کل و قائم‌مقام قانونی او تغییر

۱- Inside Lag

۲- Credit Ceilings

۳- در حال حاضر وزیر امور اقتصادی و دارایی، وزیر بازرگانی و رئیس سازمان برنامه و بودجه اعضای این مجمع را تشکیل می‌دهند.

۴- در دوره قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، رئیس‌کل بانک مرکزی به پیشنهاد وزیر دارایی و تصویب هیئت وزیران و به موجب فرمان شاه منصوب می‌شد. در حال حاضر، رئیس‌کل بانک مرکزی به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی و تأیید مجمع عمومی بانکها و تصویب هیئت وزیران منصوب می‌شود.

می‌نمایند. این رویه اصل استقلال بانک مرکزی از تغییرات دولت را که تا حدی ضامن ثبات سیاستهای پولی است، مخدوش می‌سازد.

لازم به ذکر است که در کشورهای صنعتی سعی شده است که این استقلال تا حد امکان به نحوی تامین شود. برای مثال در ایالات متحده آمریکا هیئت‌مدیره فدرال رزرو (بالاترین مرجع بانک مرکزی این کشور) از هفت عضو تشکیل می‌شود که به وسیله رئیس‌جمهور و با توصیه و موافقت مجلس سنا منصوب می‌شوند. این نحوه انتصاب به معنای آن نیست که هیئت مذکور تحت کنترل رئیس‌جمهور هستند، زیرا هر عضو برای یک دوره طولانی (۱۴ ساله) برگزیده می‌شود و انتصاب مجدد آن عضو ممکن است در اختیار رئیس‌جمهور نباشد. در ضمن هر دو سال یکبار یک عضو جدید منصوب می‌شود، در صورتی که استعفایی وجود نداشته باشد، رئیس‌جمهور تنها قادر به انتصاب ۲ عضو از ۷ عضو هیئت‌مدیره در دوره چهارساله ریاست جمهوری خود می‌باشد (۱).

۵ - طی دو دهه اخیر تحولات عمده‌ای در زمینه ابزارهای تجهیز منابع و اعطای تسهیلات و همچنین ابزارهای سیاست پولی و شیوه‌های اعمال، اجرا و نظارت بر سیاستها در جهان روی داده است. بررسی این ابزارها و انتخاب ابزارهای جدید که اولاً، با قوانین شرع مقدس اسلام مغایرت نداشته باشد و ثانیاً، با ساختار پولی و بانکی کشور سازگار باشد، ضروری به نظر می‌رسد. در این رابطه قوانین پولی و بانکی کشور از غنای کافی برخوردار نیست. برای روشن شدن مطلب فوق ذیلاً به چند نمونه اشاره می‌شود.

در حال حاضر در زمینه ابزارهای تجهیز منابع، کشورهای مختلف علاوه بر استفاده از انواع سپرده‌های متداول در گذشته، از ابزارهای دیگری مانند گواهی سپرده (۲)، ابزارهای بازار پول (۳)، انواع مختلف اوراق قرضه و انواع گارتهای اعتباری نیز استفاده می‌نمایند. همچنین برای جذب سپرده‌های بیشتر، از شیوه‌های جدید در بانکداری استفاده می‌شود که برای مثال می‌توان به امکان انتقال وجوه به صورت خودکار بین انواع حسابها اشاره کرد. لازم به ذکر است که برخی از ابزارهای مورد استفاده در کشورهای مختلف ماهیت ربوی ندارند و بعضی دیگر نیز با اندک تعدیلاتی در نظام بانکداری بدون ربا قابل اجرا است. به همین جهت لازم است مطالعاتی در این زمینه صورت گیرد تا با ایجاد تنوع در ابزارهای تجهیز منابع، ضمن برآورده ساختن نیازها و سلیقه‌های مختلف مردم، امکان افزایش کارآئی در زمینه تجهیز منابع فراهم شود.

در ارتباط با شیوه‌های اعطای تسهیلات بانکی نیز تحولاتی چند در جهان صورت گرفته که لازم است مورد توجه قرار گیرد. امروزه تسهیلات بانکی در قالب ابزارهای مختلف، با ریسک، بازدهی و سررسید متفاوت و همچنین برخورداری از قابلیت معامله مجدد در بازار اعطاء می‌گردد. بررسی شیوه‌های نوین و استفاده از آنها در سیستم بانکی ایران می‌تواند به افزایش کارآئی بانکها کمک نماید.

۶ - حداقل و حداکثر نسبتهای سپرده قانونی مطرح شده در بند ۳ ماده ۱۴ قانون پولی و بانکی کشور (حداقل ۱۰ درصد و حداکثر ۳۰ درصد) در زمانی تعیین شده بود که بانکها خصوصی بودند، لیکن این نسبتها با شرایط جنگ تحمیلی و بعد از آن سازگاری نداشتند. در دوران مورد بحث به دلیل کسری بودجه‌های دولت و تامین بخش اعظم کسری بودجه از طریق اعتبارات بانک مرکزی، نقدینگی و به تبع آن سپرده‌های اشخاص نزد بانکها بشدت افزایش می‌یافت. در این شرایط بانک مرکزی به دلیل نزدیک شدن نسبتهای سپرده قانونی بانکهای تجاری به سقف قانونی آن (۳۰ درصد) قادر به استفاده از این ابزار نبود، لذا مجبور می‌شد با استفاده از سیاست سقفهای اعتباری که بعضاً "کارآئی لازم را نداشت به کنترل حجم نقدینگی در اقتصاد بپردازد. باید خاطرنشان ساخت که بانک مرکزی می‌تواند با توسل به این ابزار از طریق کاهش ضریب تکاثری پول، موجبات کاهش نقدینگی را فراهم آورد. به این لحاظ در شرایط تورمی، نسبت سپرده قانونی ابزار مناسبی برای کنترل نقدینگی و به تبع آن تحدید افزایش سطح عمومی قیمتهاست. در حال حاضر نیز به دلیل اهمیت کنترل نقدینگی در برنامه‌های آزادسازی اقتصاد، ابزارهای کمی سیاست پولی از جمله نسبتهای سپرده قانونی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، لذا به نظر می‌رسد که افزایش سقف قانونی سپرده قانونی ضرورت داشته باشد.

۷ - براساس بند "ب" ماده ۱۱ قانون پولی و بانکی کشور، نظارت بر امور بانکها و موسسات اعتباری جزء وظایف بانک مرکزی بشمار می‌رود. لیکن عملاً "موسسات مذکور تحت نظارت بانک مرکزی فعالیت نمی‌نمایند. لازم به ذکر است که مشکلات موجود در رابطه با صندوقهای قرض‌الحسنه (یکی از انواع موسسات اعتباری غیربانکی) و نحوه تشکیل این موسسات و اخذ مجوز آنها از وزارت کشور به جای بانک مرکزی از مشکلات عمده در نظام پولی و اعتباری است. مطالعات انجام شده در زمینه موسسات اعتباری غیربانکی (۱) نشان می‌دهد که فعالیت این

۱- برای نمونه به فصل هفتم، ماخذ شماره ۵ مراجعه شود.

قبیل موسسات (که عملاً" تحت کنترل و نظارت بانک مرکزی فعالیت نمی نمایند) به دلیل توانایی موسسات مذکور در ایجاد نقدینگی و همچنین سیاستهای اعطای وام آنها، می تواند سیاستهای پولی کشور را تحت تاثیر قرار دهد و از میزان اثربخشی آنها بکاهد. البته به موازات گسترش این نوع موسسات، میزان آثار منفی فعالیت آنها نیز افزایش خواهد یافت. لذا لازم است در قانون پولی و بانکی با تاکید بیشتر، مسئله صدور مجوز و نظارت بر این قبیل موسسات پیش بینی شود.

۸ - ماده ۵ قانون پولی و بانکی کشور، بانک مرکزی را مکلف می نماید که معادل صد درصد اسکناسهای منتشر شده، طلا، ارز و اسناد و اوراق بهادار با شرایط مندرج در قانون نگاهداری نماید. امروزه با ازمیان رفتن استاندارد کالایی (۱) (بخصوص پایه طلا) (۲) در جهان، وجود پشتوانه ضرورتی نداشته و وضع آن صرفاً" به منظور جلوگیری از انتشار بی رویه اسکناس توسط دولتهاست. تحقیقات در زمینه های پولی طی چند دهه اخیر نشان می دهد که پول به مفهوم وسیع آن (برای مثال M_۲) رابطه با ثبات تری را با منغیرهای بخش واقعی اقتصاد برقرار می سازد. لذا صرف کنترل حجم اسکناس که بخش اندکی از حجم پول به مفهوم وسیع را تشکیل می دهد، هدف سیاستگذاران را در برقراری توازن بین حجم پول از یکسو و حجم کالاها و خدمات موجود در اقتصاد تامین نمی نماید. به همین جهت اغلب کشورها بویژه کشورهای پیشرفته الزام به نگاهداری پشتوانه به شکل معمول در ایران را نداشته، بلکه توان تولیدی این کشورها مبنای انتشار اسکناس می باشد و مقامات پولی بنا به صلاح دید (۳) خود با توجه به شرایط اقتصادی-اجتماعی کشور اقدام به انتشار اسکناس می نمایند و به جای کنترل حجم اسکناس به شکل سنتی آن، سعی در کنترل مجموعه های پولی (۴) و وسیعتر با توسل به ابزارهای مختلف پولی دارند. حال با توجه به تغییر نقش پشتوانه، بررسی ضرورت حفظ آن به شکل فعلی ضروری می باشد.

۹ - نظریه اینکه استاندارد پولی کشور (۵)، استاندارد پول کاغذی اداره شده می باشد و استاندارد طلا دیگر وجود ندارد، لذا تعریف رسمی نرخ طلا به ریال ضرورتی ندارد. براساس بند "ب" ماده یک قانون پولی و بانکی کشور یک ریال برابر ۵۵/۸۰۵۱۰۰/۰ گرم طلای خالص است. براساس این نرخ، قیمت یک سکه بهار آزادی حدود ۷۴۰ ریال خواهد بود که با قیمت رایج سکه در بازار بهیچوجه

۱- Commodity Standard

۲- Gold Standard

۳- Discretion

۴- Monetary Aggregates

۵- Monetary Standard

سازگاری ندارد (۱). لازم به ذکر است که بر اساس دستور العمل تهیه آمارهای پولی و بانکی که توسط صندوق بین‌المللی پول (۲)، به کشورهای عضو توصیه می‌شود، نحوه ارزیابی طلا به عهده دولت‌ها و اگذار شده است و دولت‌ها می‌توانند بر اساس نرخ رسمی، نرخ بازار یا هر نرخ دیگری که مناسب تشخیص می‌دهند، طلا را ارزیابی و در حسابهای خود منظور نمایند.

۱۰ - در فصل اول قانون عملیات بانکی بدون ربا، اهداف و وظایف نظام بانکی در جمهوری اسلامی ایران مطرح شده است. نظر به اینکه نظام بانکی شامل بانکها و بانک مرکزی می‌شود، اهدافی چون حفظ ارزش پول، ایجاد تعادل در موازنه پرداختها، . . . و وظایفی چون انتشار اسکناس و سکه‌های فلزی، . . . به بانکها نیز نسبت داده شده است، درحالی که این اهداف و وظایف صرفاً در ارتباط با بانک مرکزی می‌باشد. بدین جهت لازم است اصلاحاتی در این مورد صورت گیرد.

۱۱ - برخی از اهداف مذکور در ماده ۱ قانون عملیات بانکی بدون ربا در واقع هدف نبوده و باید در زمره وظایف نظام بانکی طبقه‌بندی شود. برای نمونه می‌توان به "ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش تعاون" اشاره نمود که هدف نیست و می‌توان به جای آن اشتغال کامل را به عنوان یکی از اهداف بانک مرکزی قلمداد نمود. در ضمن فعالیت در جهت اهداف و سیاستها و برنامه‌های اقتصادی دولت، هدف نبوده، بلکه نوعی سیاست و جهت‌گیری بانک مرکزی بشمار می‌رود.

۱۲ - در بندهای ۹ و ۱۰ ماده ۲ قانون عملیات بانکی بدون ربا که در آن به وظایف نظام بانکی در رابطه با اعطای وام و اعتبار اشاره شده، اصل بر وام قرض‌الحسنه گذارده شده و به سایر موارد اعطای تسهیلات اشاره نشده است. در صورتیکه در فصل مربوط به تسهیلات اعطائی، وام قرض‌الحسنه یکی از انواع تسهیلات اعطائی است و اصل بشمار نرفته است.

۱۳ - شیوه‌های تنبیهی در نظر گرفته شده برای بانکهای متخلف در قانون پولی و بانکی کشور با معیارها و شرایط فعلی سازگاری چندانی ندارد. بر طبق قانون مذکور، پرداخت مبلغی روزانه حداکثر ۲۰۰ هزار ریال برای ایام تخلف یا ممنوع ساختن بانک از انجام بعضی امور بانکی بطور

۱- وزن یک سکه بهار آزادی معادل ۸/۱۳۶ گرم (طلای ۲۲ عیار) است. لازم به ذکر است که محاسبه فوق تقریبی است چون محتوای سکه بهار آزادی طلای خالص نمی‌باشد.

موقت یا دائم از جمله مجازاتهای انتظامی است که برای بانکهای مختلف در نظر گرفته شده است. با توجه به دولتی بودن بانکها، لازم است با بهره گیری از تجربیات سایر کشورها، انواع مجازاتها را متناسب با نوع تخلف طراحی نمود.

۱۴ - برطبق بند "ز" ماده ۱۰ قانون پولی و بانکی، بانک مرکزی به دلیل نداشتن شعبه می تواند به بانک ملی ایران و در صورت نبودن شعبه یا نمایندگی بانک ملی ایران، به بانک دیگری نمایندگی بدهد. لازم به ذکر است که در شرایطی که شبکه بانکی متشکل از بانکهای خصوصی و دولتی بود، این ماده از قانون قابل توجیه بود، لیکن پس از ملی شدن بانکها و اینکه ۱۰۰ درصد سهام کلیه بانکها متعلق به دولت است، از نقطه نظر نمایندگی نباید تمایزی بین بانکها وجود داشته باشد و این نمایندگی می تواند با توجه به تعداد شعب و پراکندگی آن بین بانکهای مختلف توزیع گردد.

پیشنهاداتی چند در رابطه با قوانین پولی و بانکی

همانطوری که در بخش پیشین مقاله ملاحظه شد، قوانین پولی و بانکی کشور بخصوص قانون پولی و بانکی مصوب تیرماه ۱۳۵۱ با شرایط فعلی مطابقت ندارند، به همین جهت ضرورت دارد که قانون پولی و بانکی مورد تجدیدنظر قرار گیرد. لازم به ذکر است که در گذشته در چند نوبت تلاشهای پراکنده ای در این رابطه شروع گردید که به دلیل عدم پیگیری به نتیجه مطلوب نرسید. به هر حال قانون تجدیدنظر شده باید از ویژگیهای ذیل برخوردار باشد:

الف - با قوانین شرع مقدس اسلام و اصول قانون اساسی کشور مابینت و مغایرتی نداشته باشد.

ب - تا حد امکان با توجه به پیشرفتهای امروزه جهان تنظیم شده باشد.

ج - از آینده نگری لازم برخوردار باشد.

د - از انعطاف پذیری برخوردار باشد تا بتوان در موارد مختلف از آن استفاده نمود.

ه - از صراحت کافی برخوردار باشد.

و - اصطلاحات و مفاهیم بکار گرفته شده در قانون از وحدت معنا برخوردار باشند.

برای تجدیدنظر در قوانین پولی و بانکی لازم است گروهی از کارشناسان در زمینه های اقتصادی، بانکی، حقوقی، تشکیلاتی، سیاسی و...، با یکدیگر تشریک مساعی نمایند. در این رابطه ضروری است که سه مجموعه تنظیم گردد. در مرحله اول مروری بر قوانین پولی و بانکی کشور از سال ۱۳۶۶ (شروع بانکداری نوین در ایران) تاکنون صورت گیرد. در مرحله بعد لازم است بررسی تطبیقی در مورد قوانین پولی و بانکی کشورهای مختلف خصوصا "آنهايي که ساختار

اقتصادیشان با ساختار اقتصادی ایران مشابهت بیشتری دارد، انجام شود. در مرحله نهایی، پیش‌نویس قانون پولی و بانکی تجدید نظر شده تهیه گردد و برای طی مراحل قانونی تصویب، ارائه گردد. رویه فوق موجب خواهد شد که علاوه بر اینکه در قانون مذکور از تجربیات گذشته ایران و سایر کشورها استفاده شود، مجموعه‌های گرانبهایی نیز در رابطه با قوانین پولی و بانکی تهیه خواهد شد که می‌تواند مورد استفاده پژوهشگران و محققین قرار گیرد.

در خاتمه ذکر این نکته لازم است که این قانون باید به‌گونه‌ای تدوین شود که بانک مرکزی مسئول سیاست‌های پولی و حفظ ارزش داخلی و خارجی پول شناخته شود. در این رابطه لازم است که ابزارها و اختیارات بانک مرکزی متناسب با مسئولیت‌های آن باشد، زیرا بدون وجود چنین تناسبی حصول به اهداف بانک مرکزی ممکن نخواهد بود.

منابع و مآخذ

- ۱- قانون بانکی و پولی کشور، مصوب ۷ خرداد ماه ۱۳۳۹
- ۲- قانون پولی و بانکی کشور، مصوب ۱۸ تیرماه ۱۳۵۱
- ۳- قانون عملیات بانکی بدون ربا، مصوب ۱۵ شهریورماه ۱۳۶۲
- ۴- قوانین پولی و بانکی چند کشور
- ۵- عادل، سیدمحمدحسین: "درآمدی بر بحث استقلال بانک مرکزی"، مجله روند- شماره دوم - پاییز ۱۳۶۹
- ۶- حاجیان، محمدرضا: "بررسی ماهیت سیاست‌های پولی در ایران طی دوره ۶۴-۱۳۴۷"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه تهران، ۱۳۶۸
- ۷- گلریز، حسن و ماجدی، علی: "پول و بانک: از نظریه تا سیاست‌گذاری"، مرکز آموزش بانکداری، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۷
- 8- Aufricht, H.: "Central Banking Legislation: a Collection of Central Bank Monetary and Banking Laws", IMF., 1961.
- 9- Aufricht, H.: "Comparative Survey of Central Bank Law", London, 1965.
- 10- International Monetary Fund: "A Guide to Money and Banking Statistics in IFS", IMF Institute, Dec. 1984.
- 11- Luckett, Dudley G.: "Money and Banking", 3rd ed., U.S.A., 1984.